

ütköztetve és kiegészítve azokat a szerző saját empirikus kutatásainak eredményeivel mindkét nagy névtani területen, a hely- és a személynevek kapcsán is. Egészében véve a kötet a téma kézikönyveként is remekül megállja a helyét.

HAUBER KITTI

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3616-7983>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Names and Naming – Multicultural Aspects **[Nevék és elnevezések – multikulturális vonatkozások]**

Szerkesztők: OLIVIU FELECAN – ALINA BUGHESIU. Palgrave MacMillan, London, 2021.
490 lap

1. Képlékeny identitásunk és a bennünket körülvevő névtani környezet hatnak egymásra: legyen szó akár történelmi multikulturális társadalmakról, akár a modernkori migráció folytán létrejött új etnikai közösségekről, a névhasználat praktikus, érzelmi és szimbolikus jelentőséggel bír. Az alább ismertetett tanulmánykötet ennek kérdéseit járja körül: harmincöt névkutató mutatja be a helyzetet tizenhét ország kapcsán. A kötet két részből áll: az első taglalja a névhasználat jogi és társadalmi státuszát, trendeket és gyakorlatokat bemutatva a multikulturalizmus kontextusában (1–292); a másik a névhasználatot mint identitásképző tényezőt elemzi (293–487). A tanulmányok multidiszciplináris jellegének köszönhetően egy sokszínű, jelentéssel teli világ tárul elénk.

2. FRANK NUESSEL (Egyesült Államok) az amerikai személynevek multikulturális vonatkozásaival foglalkozik (9–25). A népszámlálási és társadalombiztosítási adatbázisok alapján a szerző bemutatja a család- és egyénnévállomány változását, ez alapján vonva le következtetéseket az ország átalakuló etnikai összetételére vonatkozóan. Nem hallgatja el ugyanakkor a módszer fogyatékoságait sem, különös tekintettel a népszámlálásokban használt etnikai kategóriák homályosságára.

LAUREL SUTTON (Egyesült Államok) az amerikai gyorsétkezdék ételnevadási és -használati gyakorlatát vizsgálva azt a kérdést teszi fel, hogy az ételnevek (és maguk az ételek) mennyire mondhatóak multikulturálisnak (27–39) Mennyire hasonlít a folyamat egy „olvasztótégelyre”, amelyből újszerű vegyített ételek, illetve ételnevek keletkeznek, vagy inkább egy vidám „kevert salátára”? Végző soron a keveredés, az adaptáció és az újítás mind tetten érhető a gyorsétkezdék kulináris és névadási gyakorlatában.

JUSTYNA B. WALKOWIAK (Lengyelország) a névhasználat politikai és jogi vonatkozásait tárgyalja szinkron és diakrón szempontból, különbséget téve a „puha” és „erőszakos” névváltoztatások között (41–56). Megállapítása szerint a homogenizáló jellegű nacionalizmus is korlátozhatja a kisebbségi nyelvhasználati jogokat, hadat üzenve a névtani diverzitásnak. Az európai intézmények igencsak szükséges erőfeszítései mutatják, hogy a névhasználat terén még sok teendő akad napjainkban is a kisebbségbarát tagállami szabályozás elérése érdekében.

HALYNA MATSYUK (Ukrajna) az új ukrán görögkatolikus szentek neveit vizsgálja a szociolingvisztika eszközeivel, különös tekintettel a szocialista önkényuralom és az erőszakos ortodox hittérítés áldozataira. Az új szentnevek az emberi életet igenlő modern ukrán emlékezetpolitika szerves részévé váltak (57–72).

MARINA GOLOMIDOVA (Oroszország) az Orosz Föderáció három tagköztársaságának fővárosi utcaneveivel foglalkozik (73–89): összehasonlítja Kazanyt (Tatár föld fővárosát, amely a városi marketing eszközeként veti be az utcai elnevezéseket, elsőbbséget adva a tatár nyelvnek) Ufával (Baskíria fővárosával, amely vegyíti a régi szovjet elnevezéseket az új, a köztársaság természeti vagy kulturális jellegére utaló, némileg esetlegesen kiválasztott utcanevekkel), valamint Jakutzkkal (Jakutföld fővárosával, ahol az utcanevek csak oroszul jelennek meg, és látszólag nincs is igény az etnikai önkifejezésre).

SERGEY GORYAEV és OLGA OLSHVANG (Oroszország) ezután az orosz ortodox és általuk újpogánynak nevezett személynévadási gyakorlatokkal foglalkozik (91–105). Az orosz rendszerváltás a hagyományos keresztény hit felerősödését eredményezte; a globalizáció hatásaként pedig kétrészes újpogány nevek is divatba jöttek. A szerzőpáros elemzi ezeknek a hagyományos egyházi kalendáriumon kívüli újpogány neveknek az etimológiáját, felépítését, forrásait és az efféle nevek választásának indokait.

ANNA TSEPKOVA (Oroszország) az orosz ragadványnevek multikulturális vonatkozásait (107–131) járja körül. A ragadványnevek jelentős része multikulturális vagy többnyelvű – angol, francia vagy német – hatás alatt születik.

EUGEN SCHOCHENMAIER (Németország) a Romániában, Franciaországban, Oroszországban, Németországban és Nagy-Britanniában használatos, apanévi típusú családnevekkel foglalkozik (133–148). Megállapítása szerint e típus gyakorisága országonként jelentősebb eltéréseket mutathat, amelyek oka elsősorban a történelmi eltérésekben keresendő.

OLIVIU FELECAN (Románia) tanulmánya a sokszínű erdélyi személynévállomány eredetére fókuszál (a kereszt-, család- és becenevekre egyaránt kitérve) (149–163). A multikulturális hatás néprajzi, vallási, társadalmi és építészeti területen is észrevehető. A nyelvi rétegződés megértéséhez történelmi vizsgálat szükséges; trák-dák és latin hatásokon kívül a román nyelvre a szláv hatás is jelentős volt, valamint a magyarok és a németek is komoly befolyást gyakoroltak rá. Külön érdekesség, hogy a becenevek nem ismernek határt ebben a soketnikumú társadalomban.

SLÍZ MARIANN (Magyarország) a magyar kereszt- és családnévállomány multikulturalitását mutatja be történelmi perspektívából, a multikulturalitást többféleképpen értelmezve (165–180). A történelmi Magyarország multietnikus állam volt, de a 1920-as területvesztés az etnikai sokszínűség csökkenésével járt. Az ország középkori személynévei mutatják a multikulturális hatást: magyar, ótörök, görög–latin, német, szláv, és francia eredetű nevek egyaránt előfordultak köztük. A globalizáció, az egyén felekezeti hovatartozása, a kultúra és az irodalom mind hatással voltak a névadási gyakorlatra.

BÖLCSKEI ANDREA (Magyarország) is a magyar személynévadási gyakorlattal foglalkozik diakrón szempontból, ugyanakkor elsősorban a vallásnak az egyénnévadásra gyakorolt hatására koncentrálna (181–195). Világi nevek még ma is előfordulnak, bár a nevek többsége keresztény eredetű; némelyeket – hitbeli eltérések miatt – inkább a protestánsok használtak, másokat a katolikusok. A nevek nyelvi eredete is igen sokrétű, tükrözve az ország multietnikus múltját. Manapság a szekularizáció a nem vallási eredetű nevek térnyerésével jár együtt.

STAFFAN NYSTRÖM (Svédország) a skandináv helynevek multikulturális vonatkozásairól ad képet (197–212). Skandináviában a migráció kevésbé fejtette ki a hatását, s ez egy relatíve homogén helynévállományt eredményezett. Kivételt képeznek a régi városok hely- és utcanévei, a külföldi eredetű helynevek és a számi, illetve a migráció hatására létrejött régi finn helynevek Svédországban és Norvégiában. A szerző bővebben is foglalkozik a számi nevekkal, illetve felhívja a figyelmet a dél-dániai német helynevek hivatalos elismerésének a hiányára. Pedig – mint megjegyzi – a többnyelvű helynévtáblák fontosak lennének, hiszen láthatóvá teszik a kisebbségeket.

DAVIDE ASTORI (Olaszország) a mai Olaszország keresztnévállományát mutatja be, különös tekintettel a bevándorlás okozta gyakorisági változásokra (213–226). Általában észrevehető, hogy a bevándorlók fiai inkább saját népükre jellemző neveket kapnak, a lányaik viszont inkább olasz neveket. Külön problémát jelent a hivatalosságban a más nyelvekre jellemző diakritikus jelek megjelenítése.

MARIE A. RIEGER (Olaszország) az afrikai posztkolonialista névadási gyakorlattal foglalkozik szuahéli nyelvű személy- és helynevek alapján (227–241). Az afrikai, európai és arab kulturális hatások mind érvényesülnek a nevekben; jól érzékelhető a helyi kultúra szintetizáló képessége.

BERTIE NEETHLING (Dél-afrikai Köztársaság) a 11 hivatalos nyelvvel rendelkező Dél-afrikai Köztársaság multikulturális személy- és helynévadási gyakorlatáról ad képet az olvasóknak (243–260). A tanulmány elsősorban a transzparens jelentésű, xhosza nyelvű személyneveket és azok angol mintára rövidített – és jelentésüket veszített – változatait, illetve a vegyes etnikai hátterűek innovatív személyneveit mutatja be. A helynevek esetén – a politikai változások miatt – komplex névváltoztatási folyamatok mentek végbe az országban.

WAFI ABU HATAB (Jordánia) az arab világ személyneveinek multikulturális aspektusairól számol be az egyiptomi, szudáni, algériai, marokkói és jordániai helyzet alapján (261–275). A legrégebbi, iszlám előtti nevek a viselő külső, belső tulajdonságaira utaltak. Manapság a vallás (iszlám vagy kereszténység), híres személyiségek, de akár kedvenc tehenek is adhatnak inspirációt a névadáshoz.

KAZUKO TANABE és YUAN JIANG Japán multikulturálissá váló társadalmára, illetve az ezzel kapcsolatos nyelvi kihívásokra hívják fel a figyelmünket (277–292). Az előregedő társadalom szükségessé tette a jelentős bevándorlást, amelyet az üzletek nevein, feliratain keresztül lehet nyomon követni. Kérdés, hogy miként alkalmazkodik ehhez a helyzethez ez a hagyományosan zárt társadalom.

3. A második rész első tanulmányában JOAN TORT-DONADA Joan Coromines neves katalán nyelvész munkásságával foglalkozik (295–314). Coromines széles körű újlatin, germán és arab nyelvismerettel, történeti nyelvészeti jártassággal rendelkezett, s a tájat is jól ismerte; több etimológiai szótár, illetve név(szó)tár elkészítése fűződik a nevéhez.

JAROSLAV DAVID és TEREZA KLEMENSOVÁ (Csehország) hazájuk eltűnt német helyneveiről ír (315–329). A második világháború Csehország német lakosságának elűzéséhez vezetett, de mi lett a helyneveikkel? A rendszerváltás óta elkezdődött ezek tanulmányozása, hiszen a helynevek emléket állítanak a több évszázados cseh–német együttélésnek.

BARBARA CZOPEK-KOPCIUCH (Lengyelország) szerint a lengyel helynevek betekintést engednek az ország multikulturális múltjába, sőt néhány esetben a jelenbe is (331–343): németek, beloruszok, rutének, litvánok mind hozzájárultak ehhez a színes képhez.

ANGELIKA BERGIEN (Németország) a német márkanevek kulturális identitásképző funkciójával foglalkozik (345–360). Egy „angolos”, „franciás” hangzású márkanév mást-mást sugall; érdekes módon azonban a globalizálódó világban a legnagyobb német márkák továbbra is hagyományos német nevet hordanak. A etnikai szempontból fókuszált marketing még gyerekcipőben jár Németországban, de egyre szükségesebbnek tűnik a multikulturálissá vált lakossága okán.

PAOLA COTTICELLI-KURRAS (Olaszország) írásából az derül ki, hogy az olasz márkanevekben visszatükröződnek az ország kulturális, politikai változásai (361–376). Az idegen nyelvű márkanevek használata csak a II. világháború után vált gyakorivá; hibrid nevek és olasz nevek „külföldiesítése” egyaránt előfordul.

ALINA BUGHEȘIU (Románia) a romániai streetfood fesztiválok szereplő cégnevekkel foglalkozik; a fogyasztói élményt ugyanis az események nyelvi és kulináris sokszínűsége adja (377–386). Az angol nyelv megkönnyíti az újszerű tapasztalások integrálását, összehozva a helyit és a nemzetközit.

DAIANA FELECAN ÉS NICOLAE FELECAN (Románia) azt mutatja be, hogy a román görög-katolikus egyház hogyan befolyásolta a nemzetté válás folyamatát és a románok latin eredetének elfogadottá tételét (387–403). Ennek eredményeként a latin eredetű és a katolikus naptárnak megfelelő személynevek dominánssá váltak a szláv eredetű nevek helyett.

VLADISLAV ALPATOV (Oroszország) Oroszország helynévi örökségének multikulturális voltát hangsúlyozza (405–420): görögök, szkiták, balti szlávok, török nyelvű népek, tatárok, vikingek mind éltek a mai Oroszország területén, hátrahagyva számtalan névtani nyomot.

TENDAI MANGENA ÉS SOLOMON WALIAULA (Kenya és Zimbabwe) a kenyai és zimbabwei személy- és helynevek multikulturális jellegével foglalkozik (421–436). A hibridizáció a posztkolonialista tanulmányok nehéz kérdése, amelyet általában a volt gyarmatosítók és a helyiek nyelvei között szokás vizsgálni. A tanulmány azonban arra hívja fel a figyelmet, hogy az afrikai etnikai csoportok között is jönnek létre hibrid személynévváltozatok a kontaktónakban, és az identitás sokszor meglepően „folyékony”.

IDOWU ODEBODE (Nigéria) a nigériai személynévadási hagyományokról ad áttekintést (437–453). Az ország 450 nyelvi-etnikai csoportnak ad otthont, de a három legszélesebb körben beszélt nyelv a hausza, a joruba és az igbo. A személynevek mint társadalmi DNS-ek lehetőséget adnak az egyénnel minden identitásbeli információ közléséhez.

ALLEEN PACE NILSEN ÉS DON L. F. NILSEN (Egyesült Államok) népszerű amerikai irodalmi művek névadási gyakorlatával foglalkozik a multikulturalitás jegyében (455–466). A nevek alkalmasak arra, hogy egy adott korszakot, miliőt vagy etnikai hátteret visszaadjanak, s a politikai korrektség előtti korszak műveinek megdöbbentő őszintesége is különösen szerethetővé tette az eltérő etnikai háttérű karaktereket.

GRANT W. SMITH (Egyesült Államok) Shakespeare névvilágának multikulturalitását hangsúlyozza (467–484). A híres drámaíró nagysága nemcsak írói képességében fogható meg, hanem humánusában is; az általa használt nevekben is tükröződik, hogy képes volt behelyezni magát különböző társadalmi és etnikai kisebbségek helyzetébe, és mindig az ő oldalukon állt.

NICHOLAS PAUL TAYLER

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7340-8945>

Debreceni Egyetem

Bölcsészettudományi Kar